

17. МЕМОРИЈАЛ САВЕ ШУМАНОВИЋА

ГАЛЕРИЈА СЛИКА „САВА ШУМАНОВИЋ”
ШИД, 2017.

17. МЕМОРИЈАЛ САВЕ ШУМАНОВИЋА

ШИДИЈАНКЕ САВЕ ШУМАНОВИЋА

Издавач
Галерија слика „Сава Шумановић”
Шид, Светог Саве 7.
www.savasumanovic.com

Главни и одговорни уредник
Весна Буројевић, директор

Аутор текста
Др Лидија Мереник

Аутор изложбе и уводног текста
Весна Буројевић, виши кустос

Лектор и коректор
Др Милијана Симоновић

Сарадници на припреми и поставци изложбе
Марко Поле, кустос
Анђелка Радосављевић, кустос
Александар Јовановић, музејски техничар

Организацију изложбе и објављивање каталога изложбе
омогућила је Општина Шид

ШИДИЈАНКЕ САВЕ ШУМАНОВИЋА

„Мислим да Вам неће дојадити тај циклус *Шидијанки* купачица, које стварно и не постоје у Шиду (јер у потоку се купају само деца и кадгод која девојка сакривена цбуњем). Мучила ме је одавно жеља да начиним за себе самога такав циклус где се исте фигуре понављају, јер сам видео да су сликари често баш тиме добијали јединство стила (Реноар, Марес), а крај тога тај плави модел, који ми је у Шиду позирао (боље него модели које сам имао у Паризу), био је једини, који сам имао за тих 10 година“, речи су Саве Шумановића у кратком аутобиографском тексту *Месѿо ѿредѿовора* за каталог изложбе организоване на Новом универзитету у Београду 1939. године.

Циклус *Шидијанке* је у целини представљен на последњој самосталној изложби Саве Шумановића у Београду, 1939. године. Следећи пут је, уједно и као прво самостално сагледавање до тада неоправдано занемареног циклуса у опусу Саве Шумановића, то поновљено 1997. године у Галерији слика „Сава Шумановић“ у Шиду. Аутор прве засебне анализе *Шидијанки* био је др Јеша Денегри, чији је текст пратио изложбу *Шидијанке* организоване децембра 1997. године у Музеју савремене уметности у Новом Саду. Тада је изложено 27 дела из овог циклуса. Током јануара наредне, 1998. године, изложба је пресељена у Народни музеј у Београду и обogaћена са 11 додатних слика, а том приликом своје тумачење циклуса дала је Љубица Миљковић. Од прве самосталне анализе прошле су две деценије, те у години 17. Меморијала Саве Шумановића Галерија поново организује изложбу *Шидијанке*. Манифестација Меморијала установљена је 1962. године са дефинисаним циљем да на посебан начин укаже на значај дела Саве Шумановића, а објављивање научне монографије *Сава Шумановић, Шидијанке* аутора др Лидије Мереник представља веома значајан допринос у сагледавању стваралаштва Саве Шумановића. Ново посматрање, разумевање и тумачење циклуса *Шидијанке* проф. др Лидије Мереник, којим се овај монументални циклус позиционира у европске оквире, истовремено га дефинишући као велику синтезу по више основа (пре свега као синтезу две омиљене теме Саве Шумановића, акта и пејзажа, и као синтезу реализма и елемената класике), примерена је за носиоца програма манифестације 17. Меморијала Саве Шумановића.

Пратећи монографију, а захваљујући чињеници да се циклус *Шидијанке* (*Купачице*) у целини чува у Галерији, на овој изложби циклус *Шидијанке* се по први пут приказује заједно са радовима који су му претходили и онима који су настали непосредно после њега. Најважнији сегмент изложбе чини тридесет и пет композиција циклуса. Јединственим и препознатљивим *Шидијанкама* додато је десет одабра-

них слика које су хронолошки, стилски и тематски најавиле централни део циклуса, као и два серијала – један од пет допојасних и један од четири лежећа акта у ентеријеру, на којима се препознаје плави модел Ема и карактеристичне позе које заузимају *Шидијанке*. Овим актима циклус *Шидијанке* је и окончан 1938. године, а број дела изложен на овој изложби се зауставио на педесет и четири.

О настанку циклуса и методу рада писао је уметник у предговору каталога шесте самосталне изложбе 1939. године. Тако смо сазнали да првих неколико година након повратка из Париза у Шид Шумановић није имао модел за акт. Када се 1935. године појавила плава девојка Ема, певачица у једној шидској кафани, Шумановић је за само две године реализовао оно што је одавно сазревало у његовим мислима посвећеним само уметности. У прилог мишљењу да је уметнику идеја о стварању циклуса *Шидијанке* била претходно планирана и дефинисана намера, сведоче његови, до данас сачувани записи на полеђини слика, на блинд рамовима, те датуми почетака и завршетака рада на сликама, као докази о кратком интервалу њиховог настанка. Овим сликама уметник води лични дијалог са вишевековном традицијом, старе мајсторе следи и поштује, али истовремено има потребу да настави на свој начин.

Циклус *Шидијанке (Кућачице)* припада позној фази стваралаштва Саве Шумановића, када је уметник стварао своја најзрелија дела. *Шидијанке* се оправдано сматрају највишим дометима уметничког стваралаштва и националне ликовне уметности, што управо научна монографија др Лидије Мереник потврђује. Изложба *Шидијанке* Саве Шумановића као ликовни приказ монографије *Сава Шумановић – Шидијанке и ошкровање нове стварности*, достојанствено следи постулате које је дародавац, Персида Шумановић, поставила пред Галерију – да одговорно поступа са повереним делима, омогућава савремене научне анализе и прати савремену музеолошку праксу у представљању.

Весна Буројевећ,
директор Галерије слика „Сава Шумановић“

Др Лидија Мереник

САВА ШУМАНОВИЋ – ШИДИЈАНКЕ И ОТКРОВЕЊЕ НОВЕ СТВАРНОСТИ

Сава Шумановић је у шидском периоду (1932–1942), поред више циклуса данас прослављених пејсажа, насликао велики број женских актова и купачица међу којима су *Шидијанке* (1935–1938) најистакнутије. Оне су заиста најинтересантније због дуализма садржаја, артифицијелног споја пејсажа–сценографије и акта–фигуре у јединственој, наглашено дводимензионалној и планској композицијоној целини. Према таквој комбинацији пејсажа и акта произлази из Савиног тумачења ренесансе, класике и модерности, као и пресудних Лотових подука о пејсажу, он не прави посебне имагинативне интервенције на самом пејсажу, већ преузима и умеће фрагменте и елементе шидског предела. Имагинативна је и „фантастична” сама идеја овог склопа, инвенције, коју Шумановић ствара. И по томе су, између осталог, *Шидијанке* другачије и различите.

Шидијанке су *summa* Савиних знања о сликарству и сликарској вештини, о форми, контури, истраживању светла и боје, о значају пејсажа у контексту његове нове представе женског акта, али и о класичним претпоставкама слике/уметности које износи у текстовима *Сликар о сликарству* и *Зашио волим Пусеново сликарство* (оба објављена у загребачком часопису *Књижевник*, маја и јуна 1924).

Шидијанке су обележје велике синтезе на више планова: – синтезе две Шумановићеве омиљене и у то доба најпожељније сликарске теме – акта и пејсажа у „компоновани пејсаж”; – синтезе (новог) реализма (што запажамо управо у пејсажу и фигурама купачица) с елементима класике и, потом, фабулације, о чему најбоље говоре призори у другом плану и просторни планови *Шидијанки*; – синтеза различитих елемената сликарске методе, фактуре и технолошког поступка, пажљивог приступа технологији сликарства и употреби боја. На крају, *Шидијанке* су синтеза више разнородних и експерименталних поступака које је истраживао, окушавао, примењивао или напуштао до свог повратка у Шид. До коначног, самосталног стила и третмана форме дошао је у потпуности баш у последњој деценији свога стваралаштва и живота.

Данас је сувишно рећи да је циклус *Шидијанки*, по својој идејној и ликовној особености и изузетности, један од изузетних примера европске уметности реализма између два светска рата. Ни рафаеловски „порцулански ефекат” није тек Шумановићев идеал који спроводи у групним композицијама Шидијанки. Има јасну сврху и због педантног издвајања фигуре, ритмовања фигура у композицији и, шире посматрано, ритмике покрета који тече из слике у слику. Због тога је *Шидијанке* најважније посматрати (и излагати) у низу, фризу, а не као појединачна дела. Тек тако је видљив континуирани покрет,

ритам тела, који тече и преноси се из слике у слику. Будући да је желео да створи конзистентну, хомогену серију, Шумановић је уложио велики напор да тај низ не буде статичан, монотон, несмислен. Зато му је дао ток, покрет, дешавање и радњу. С друге стране, нема ту битних дешавања – то су радње и покрети обучени у доколицу, али, уистину, радње и покрети преузети из углавном стандардних поза актова при скицирању/цртању. Због тога су, такође, радње и дешавања *Шидијанки* компоноване, преобликоване, преобучене, пресељене Шумановићевом инвенцијом у сремску Аркадију. Инвенција је, зато, доказ о постојању непосустале маште. Ритмовање и ритмика пажљиве репетиције објашњавају целисходност неминовних понављања. *Шидијанке* су различите и другачије од свега што је Шумановић до тада створио.

На крају, *Шидијанке* су, у композиционо-формалном погледу, рађене искључиво по Шумановићевим хтењима „економије форме“ – класичне традиције компоновања (пре свих Пусена) и њене модерне интерпретације (Лот, Сезан). Оне су показале да Шумановић никада није напустио нити своје узор, нити своје принципе изнете 1924. у текстовима за *Књижевник*. Дао је неколико „стереотипних кретњи“, у окршају с природним осветљењем изборио је „прорачунати колорит“. Дао је „тип, а не индивидуум“. Савладао је серију умножене фигуре захваљујући принципима економије „стереотипних кретњи“. Дао им је монументалност – не само формата, већ и пропорције, а инкарнат лишио ефекта „меса“ па их тако, као што би и Лот, претворио у „материју солиднију, тврђу, која делује готово као порцулан“. Тиме је *Шидијанке* транспоновао у нови, непомични свет слике. Доказао да модеран сликар може дати ритам старих мајстора а да их не имитира и да, ако жели да буде модеран и вечан, никада не сме да буде „заведен од споредности“.

Упркос чињеници да Шумановић после 1930. године живи готово потпуно изолован од друштвених и уметничких кругова како Београда, тако и Загреба, он из Париза двадесетих доноси дух и основне принципе уметности новог реализма, новог класицизма и повратка реду. Везаност за Париз двадесетих јача је и пресуднија за његов шидски опус но везаност за уметничку сцену Краљевине Југославије или Србије. По коначном напуштању Загреба и после прве београдске изложбе на Новом универзитету, он губи активнији контакт с локалном уметничком средином. С изузетком загребачког периода (1921–1925), не врши никакав утицај на друге уметнике и у том погледу је његово дело затворен систем за себе.

Сава Шумановић, најразличитији и најусамљенији од свих сликара међуратних генерација на овом тлу. Шидијанке, „бестије у заседи“. Претварају се да нису то што јесу и да јесу оно што нису. Јединствени, најнеобичнији и најапартнији циклус актова настао у свеукупном југословенском и српском међуратном сликарству.¹

¹ Овај текст је за потребе публикације одабрала ауторка из: Лидија Мереник, *Сава Шумановић, Шидијанке – велика синџеза и ошкровање нове стварности*, Галерија слика „Сава Шумановић“, Шид, 2016.

1. Женски акт у фотељи, 1932/34.
уље на платну, 81 × 100 cm

2. Седећи женски акт, 1932/34.
уље на платну, 73 × 92 cm

3. Акт на љубичастом јастуку, 1932/34
уље на платну, 73 × 92 cm

4. Стојећи женски акт, 1932
уље на платну, 60 × 81 cm

5. Женски акт – седећи, 1932/34
уље на платну, 81 × 130 cm

6. Женски акт у црвеној фотељи, 1934.
уље на платну, 81 × 100 cm

7. Женски акт погнуте главе, 1934.
уље на платну, 81 × 100 cm

8. Женски акт у седећем ставу, 1934.
уље на платну, 81 × 99 cm

9. Женски акт у ентеријеру, 1934.
уље на платну, 81 × 99 cm

10. Крај шумарка, 1935.
уље на платну, 249 × 189 cm

11. **Лежећи женски акт крај потока, 1935.**
уље на платну, 92 × 65 cm

12. **Женски акт крај потока, 1935.**
уље на платну, 69 × 92 cm

13. Седећи женски акт у природи, 1936.
уље на платну, 81 × 130 cm

14. Женски акт у природи, 1935.
уље на платну, 89 × 116 cm

15. Женски акт у башти, 1935.
уље на платну, 99 × 116 cm

16. Женски акт у природи, 1935.
уље на платну, 99 × 116 cm

17. Женски акт на трави, 1935.
уље на платну, 89 × 116 cm

18. Женски акт у природи, 1935.
уље на платну, 99 × 116 cm

19. Женски акт у пољу, 1935.
уље на платну, 99 × 116 cm

20. Женски акт на жутом јастуку, 1935.
уље на платну, 89 × 116 cm

21. Женски акт на црвеном ћилиму, 1935.
уље на платну, 89 × 116 cm

22. Женски акт у башти, 1935.
уље на платну, 97 × 130 cm

23. Женски акт у пејсажу, 1935/37.
уље на платну, 96 × 130 cm

24. **Акт на црвеној софи**, 1935.
уље на платну, 97 × 146 cm

25. **Сунчање – акт у природи**, 1936.
уље на платну, 97 × 146 cm

26. **У сенци**, 1935.
уље на платну, 114 × 162 cm

27. **Јутро**, 1935.
уље на платну, 130 × 162 cm

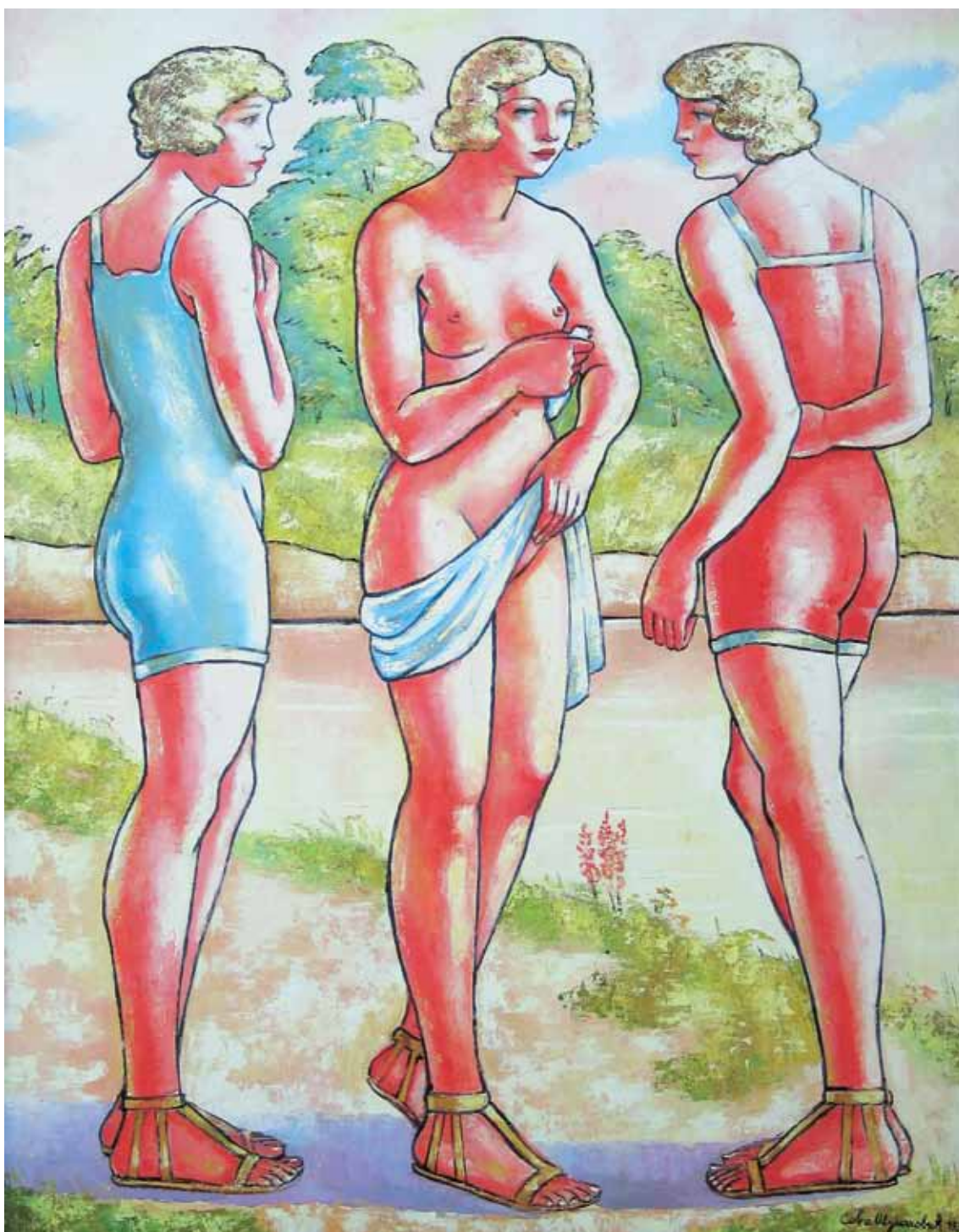
28. **Два женска акта**, 1936.
уље на платну, 114 × 161 cm

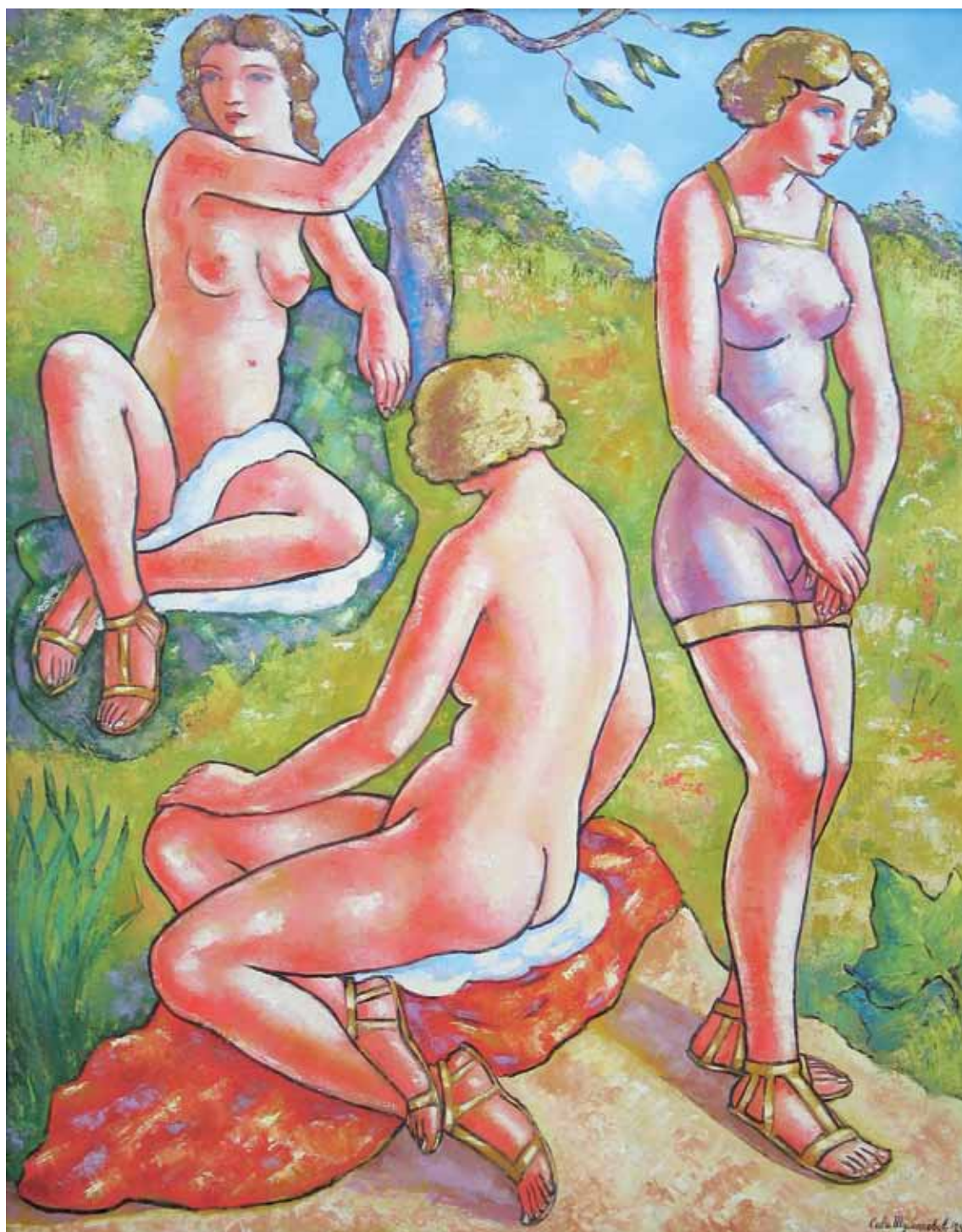
29. **Јутро на потоку**, 1935.
уље на платну, 130 × 162,5 cm

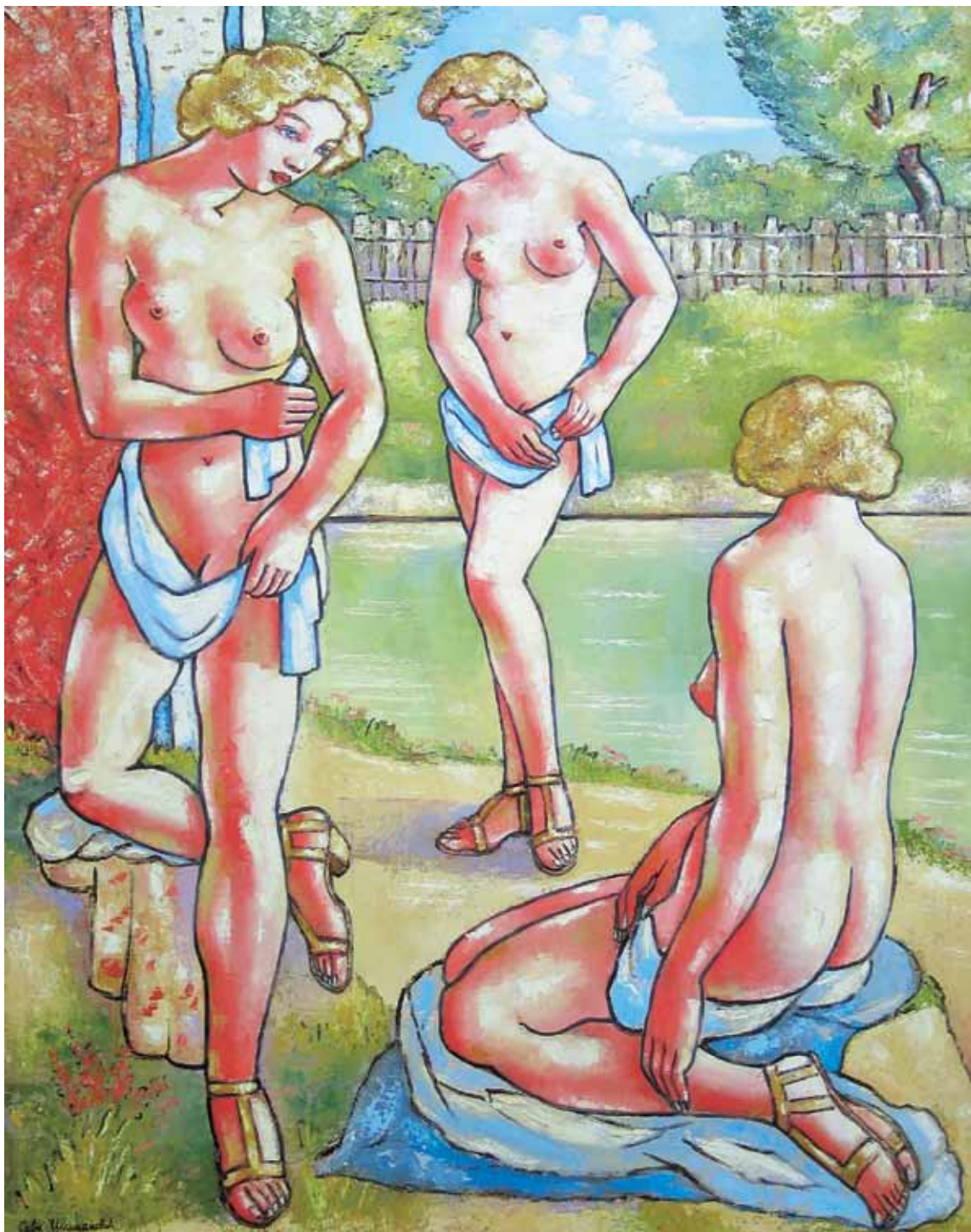
30. **Купање**, 1936.
уље на платну, 114 × 162 cm

31. **Вече на води**, 1937.
уље на платну, 150 × 189,5 cm

32. Три акта у пејсажу, 1936.
уље на платну, 150 × 189,5 cm

33. **Сунчано поподне**, 1936.
уље на платну, 150 × 189,5 cm

34. **Крај воде**, 1936.
уље на платну, 150 × 189,5 cm

35. **Под дрвећем**, 1936.
уље на платну, 150 × 189,5 cm

36. **Вече**, 1937.
уље на платну, 150 × 190 cm

37. Композиција са актовима, 1936.
уље на платну, 249 × 189 cm

38. **Крај потока**, 1937.
уље на платну, 249×189 cm

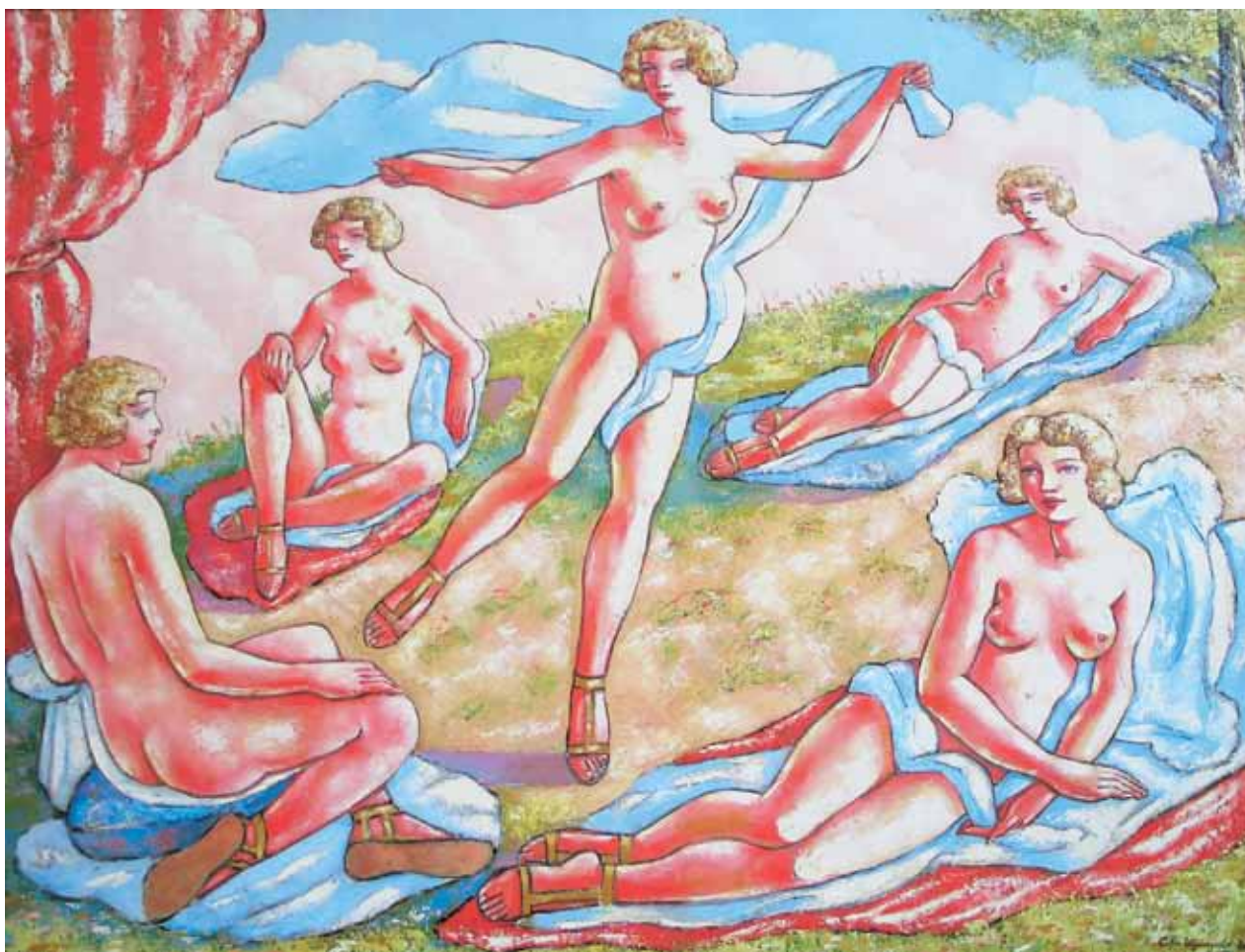
39. **Црвени зид**, 1936/37–42.
уље на платну, 249×189 cm

40. **Пред подне**, 1936/37–42.
уље на платну, 249 × 189 cm

41. **Вечерње сунце**, 1936/7.
уље на платну, 249 × 189 cm

42. **Девојке на брегу**, 1937.
уље на платну, 249 × 189 cm

43. **Под мостом**, 1937/8.
уље на платну, 249 × 189 cm

44. **Вече на води**, 1936/38.
уље на платну, 249 × 189 cm

45. **Сликарев атеље**, 1937.
уље на платну, 189 × 150 cm

46. **Женски акт поред прозора**, 1938.
уље на платну, 60 × 80 cm

47. Седећи женски акт у ентеријеру, 1938.
уље на платну, 73×92 cm

48. Женски акт крај црвене завесе, 1938.
уље на платну, 73×92 cm

49. Женски акт – сликан до колена, 1938.
уље на платну, 73×92 cm

50. Седећи женски акт, 1938.
уље на платну, 73×92 cm

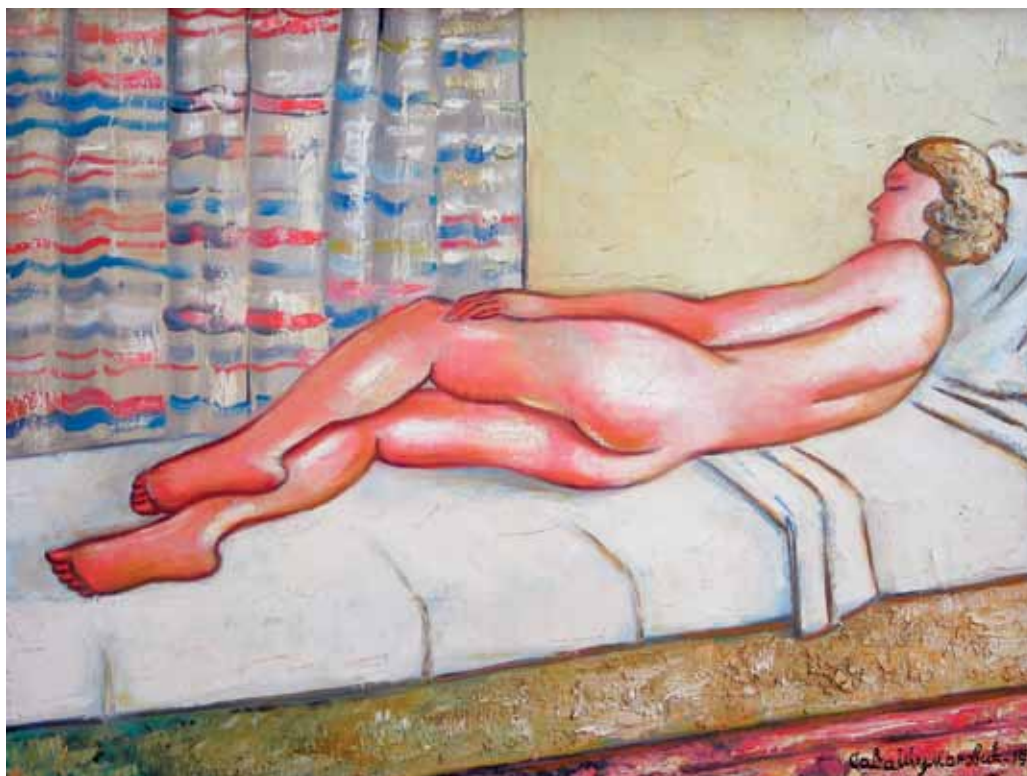
51. Лежећи женски акт, 1937.
уље на платну, 91 × 60 cm

52. Лежећи женски акт, 1937.
уље на платну, 81 × 59,5 cm

53. Лежећи женски акт, 1938.
уље на платну, 81 × 59,5 cm

54. Лежећи женски акт с леђа, 1938.
уље на платну, 80 × 60 cm

Дизајн и техничко уређење
„Пинч студио“, *Таџјана Божић*

Корице
„Пинч студио“, *Таџјана Божић*

Фотографије
Далибор Огризовић

Штампа
ГИП „Илијанум“

Тираж
500 примерака

Шид, 2017. год.

ISBN 978-86-87699-20-5

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

ISBN 978-86-87699-20-5